

**PLAN ODNOWY MIEJSCOWOŚCI
ODRZECHOWA
NA LATA 2008 – 2017**

**Gmina Zarszyn
Powiat sanocki
Województwo podkarpackie**

PLAN OBEJMUJE:

- **SOŁECTWO ODRZECHOWA**
- **SOŁECTWO PASTWISKA**

OPRACOWANY PRZEZ GRUPĘ ODNOWY MIEJSCOWOŚCI

ODRZECHOWA 2007

SPIS TREŚCI

Wstęp

Prezentacja miejscowości Odrzechowa

Arkusz 1   Analiza i ocena zasobów

Arkusz 2   Kluczowe obszary problemowe rozwoju

Arkusz 3   Analiza SWOT

Arkusz 4   Wizja stanu docelowego

Arkusz 5   Nasza Mała Strategia

Arkusz 6   Harmonogram długoterminowy

WSTĘP

Przedstawiany Plan Odnowy dla miejscowości Odrzechowa, opracowany został na lata 2008 – 2017. W sposób bardziej szczegółowy traktuje on lata 2008 – 2009 oraz wskazuje ogólne kierunki działań do roku 2017. *Plan...* wpisuje się w sformułowaną w Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2020 misję gminy oraz przyjęte cele strategiczne służące realizacji tej misji. Działania towarzyszące przyjętym założeniom powinny pozytywnie wpłynąć na wzrost ekonomiczny miejscowości, wzrost atrakcyjności turystycznej, zwiększenie świadomości kulturowej mieszkańców wioski oraz pogłębienie współpracy samorządu wiejskiego, organizacji społecznych, firm mających siedzibę na terenie Odrzechowej, a także osób tworzących społeczeństwo obywatelskie wsi.

Współpraca ta powinna postępować zarówno na poziomie wsi jak i na poziomie samorządu Gminy Zarszyn w oparciu o zasady partnerskie.

„*Plan...*” zawiera analizę obecnego stanu zasobów materialnych i niematerialnych w Odrzechowej, wskazuje kierunki rozwoju oraz działania, które w tym celu należy przedsięwziąć. Zaproponowany jest również sposób wdrożenia „*Planu...*” w kontekście zwłaszcza skorzystania z tych środków finansowych, które przewidziane są w nowej perspektywie finansowej na lata 2007 – 2013.

Szansą dla Odrzechowej ze względu nie tylko na jej walory krajobrazowe, ale przede wszystkim z powodu bezpośredniego sąsiedztwa z tworzącą się infrastrukturą turystyczną na terenie gmin Rymanów i Bukowsko, jest rozwój turystyki wiejskiej.

Jednym z głównych zadań jakie pojawi się przed władzami samorządowymi nie tylko w trakcie procesu wdrażania „*Planu...*”, jest możliwie jak najefektywniejsze wykorzystanie środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, w tym także tych przeznaczonych na wsparcie obszaru turystyki. Oznacza to konieczność przygotowania konkretnych projektów inwestycyjnych, spełniających wszelkie wymogi formalne w trakcie procesu aplikowania po fundusze unijne. Wymagać będzie to pełnego zaangażowania władz samorządowych, instytucji niepublicznych, prywatnych podmiotów gospodarczych, czy też krajowych bądź zagranicznych inwestorów. Należy bowiem pamiętać, że istotnym elementem rozwoju jest udział prywatnego kapitału inwestycyjnego, lecz rola samorządu jako czynnika stymulującego inwestycje jest ogromna.

**GRUPA ODNOWY MIEJSCOWOŚCI
ODRZETCHOWA**

ODRZETCHOWA
Widok na stronę południową

ODRZETCHOWA
Widok na stronę zachodnią

I. PREZENTACJA MIEJSCOWOŚCI

Odrzechowa, to wieś należąca do Gminy Zarszyn, położona na Ziemi Sanockiej w województwie podkarpackim.

Najwcześniejsze nazwy tej miejscowości to:

de Odrzochow – 1428 r.

de Odrzechow – 1438 r.

de Hodrzechow – 1449 r.

Odrechowa – 1451 r.

Pierwszy historycznie udokumentowany zapis o królewskiej wsi Odrzechowa pochodzi z 1419 roku. Założona została na prawie wołoskim i zasiedlona przez ludność pochodzenia wołosko – ruskiego. Król Władysław Jagiełło, 22 listopada 1420 roku nadał przywilej lokacyjny dla sołtysa wsi uposażający kniaźstwa po dwa łany. Spis gruntów z 1565 roku wykazał 120 gospodarstw, a wśród nich wymienia się między innymi bartników w kontekście ich sporu z dwoma kmieciami z Beska.

Późniejsze wydarzenia historyczne odcisnęły swoje piętno na odrzechowskiej ziemi, która cały czas utrzymywała swoją silną pozycję, a od końca XIX wieku Odrzechowa zajmowała czołowe miejsce we wschodniej łemkowszczyźnie pod względem rozwoju gospodarczego i kulturalnego. W roku 1656, król Jan Kazimierz sprzedał Odrzechowę Ksaweremu Urbańskiemu szlachcicowi z Haczowa, po „wieczne czasy” i w ten sposób królewskie przywileje pozostały świszkami „ośle skóry”. Około roku 1805, nowy właściciel Ignacy Urbański wybudował duży dwór w Pastwiskach i tam zamieszkał. Budowali tam swoje domy słudzy pana oraz jego stróże i tak powstał nowy przysiółek – Pastwiska. Po zniesieniu pańszczyzny w roku 1815, doświadczeni przednówkami ludzie wybudowali duży spichlerz. Co roku po żniwach zwożono do spichlerza nadwyżki zboża, które wiosną rozdawano potrzebującym pod zasiewy. Po zbiorach, każdy za otrzymaną ilość np. dziesięciu „miarok” oddawał jedenaście. W ten sposób powstawał „bank” zbożowy, który funkcjonował w Odrzechowej 50 lat. Pierwszą szkołę założyli Odrzechowianie w roku 1823 w oficynach dworskich. Nową szkołę wybudowali w roku 1856, a następną już murowaną w roku 1876, do której uczęszczało 400 dzieci. Warto odnotować w tym miejscu, spór mieszkańców z właścicielem wsi Ksawerym Urbańskim, który zabronił ludziom korzystania z lasu. Proces trwał 5 lat w sądzie w Krakowie, a delegacja wioski jeździła na rozprawy furmankami. Na mocy wyroku wydanego zaocznie, Urbański przekazał wiosce 300 morgów lasu, natomiast Władysławowi Morawskiemu adwokatowi, który bronił go w tym procesie, w formie podziękowania przekazał dwór w Pastwiskach z ziemią i lasem. W tym czasie wioska liczyła 2340 mieszkańców którzy już wtedy utworzyli stowarzyszenie spółdzielcze (tzw. kooperatywę spożywczą), kasę oszczędnościowo-pożyczkową oraz szkołę tkacką. Stowarzyszenie kupowało wszystkie artykuły codziennego użytku hurtem do własnego sklepu. Kupując hurtem taniej, a sprzedając swoim członkom po cenie handlowej, spółdzielnia osiągała zysk. Cały zysk był funduszem gromadzkim dla celów użyteczności zbiorowej. Lata międzywojenne to okres bardzo intensywnego rozwoju Odrzechowej i wzrostu majątku gromadzkiego. Wieś kupuje ziemię, powiększa swój majątek leśny, zakupuje młocarnię, agregaty prądotwórcze. Od roku 1926 szkoła podstawowa funkcjonuje jako 7 – klasowa, istnieją cztery czytelnie dobrze wyposażone w literaturę zwłaszcza rolniczą, a dwie czytelnie mają nawet odbiorniki radiowe. Wszystko za sprawą Towarzystwa Oświatowego „Proświta”. Posłem do sejmu Rzeczypospolitej wybrany został Józef Morawski z Pastwisk, a tekę ministra w rządzie otrzymał Jan Morawski. Spółdzielnia pręźnie działa do tego stopnia, że Żydzi przenieśli swój handel do miast. Druga wojna światowa i okupacja hitlerowska miały dla Odrzechowej tragiczne konsekwencje. Do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu Niemcy wywieźli 70 mężczyzn, a 7 kwietnia 1946 roku w ramach operacji „Wisła” wysiedlono 500 rodzin. Pozostałe po wysiedlonych bardziej wartościowe budynki stają się przedmiotem spekulacyjnego handlu.

Na wsi osiedlają się polskie rodziny z okolicznych miejscowości, które utraciły swój dobytek w wyniku działań wojennych czy akcji band UPA. Majątek właścicieli ziemskich został przejęty przez Skarb Państwa i powstało na nim Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Do powstającego PGR-u przyjeżdżają pracownicy z innych rejonów Polski, głównie z ziem północnych. Jest to druga grupa społeczności napływowej. Niestety, napływowa słabo zintegrowana ludność nie obroniła się przed przymusową kolektywizacją i część rodzin wstąpiła do Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej. Po roku 1960 w ramach akcji osadnictwa rolnego, społeczność Odrzechowej wzbogaciła się o dwadzieścia siedem rodzin głównie z terenów nowosądeckich, które zamieszkują przysiółek Odrzechowa-Osiedle. I jest to trzecia grupa nowych mieszkańców wioski żyjących w krajobrazie społecznym Odrzechowej. Dzisiaj, Odrzechowa jest obszarowo największą wsią w gminie Zarszyn zajmując powierzchnię około 3534 ha co stanowi 33,3 % ogólnej powierzchni gminy, z czego 1922 ha są to użytki rolne. Zamieszkuje tę wieś 1420 mieszkańców co stanowi około 15 % ogółu mieszkańców Gminy Zarszyn, przy gęstości zaludnienia 46 osób / km².

LOKALIZACJA MIEJSCOWOŚCI ODRZECHOWA

II. ANALIZA ZASOBÓW

Walory krajobrazowe

Analiza walorów krajobrazowych wioski rozpatrywanych pod kątem przyszłych funkcji turystycznych, obejmuje ocenę walorów wg. następującego podziału:

- wypoczynkowe
- krajoznawcze
- specjalistyczne

W powyższych grupach znajdują się zarówno walory naturalne jak i będące dziełem człowieka. Na walory wypoczynkowe składają się:

- * rzeźba terenu
- * wody powierzchniowe
- * szata roślinna
- * drzewostany leśne

Charakterystyczne dla terenu Odrzechowej są zarówno liczne doliny potoków jak i obszary leśne. Znajdujący się na granicy wsi prawy brzeg rzeki Wisłok, jest sam w sobie krajobrazem o dużej atrakcyjności widokowej. Prawie cała Odrzechowa leży w dorzeczu rzeki Czernisławki będącej odnogą zbiornika wody pitnej na Wisłoku. Powierzchnia zbiornika wynosi 130 ha, a pojemność 16 mln. m³. W Czernisławce i jej potokach dopływowych osiedliły się bobry, które wprawdzie są atrakcją ale wyrządzają też znaczne szkody. W ostatnich latach co prawda stan czystości naszych potoków poprawił się dzięki wdrażaniu racjonalnej gospodarki odpadami komunalnymi, ale nadal sytuacja jest bardzo niezadowolająca. W aspekcie rekreacyjnego wykorzystania wód powierzchniowych, obszar ten ma znaczenie turystyczne również do uprawiania wędkarstwa, kajakarstwa oraz żeglarstwa. Warunkiem funkcjonowania szlaków kajakowych jest tzw. głębokość tranzytowa wody rzędu min. 30 cm. To kryterium Czernisławka spełnia. Zasoby leśne Odrzechowej stanowią wartościowe z punktu widzenia turystyki walory krajobrazowe i klimatyczne, a urządzać w nich elementarną infrastrukturę, stworzy się doskonałe warunki dla wypoczynku rodzinnego i obserwacji natury. Lasy mienia gminnego wsi Odrzechowa wykorzystywane są tylko gospodarczo, a należy je wykorzystać również turystycznie. Zasoby zwierzyny łownej przyciągają myśliwych również tzw. dewizowych. Specyfika położenia Odrzechowej oraz wynikająca z tego faktu różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych wpływa na wysoką atrakcyjność turystyczną tego obszaru. Mogą rozwijać się tutaj formy turystyki zarówno stacjonarnej jak i wędrownej. Są to jednak tylko wartości potencjalne ze względu na brak stosownej infrastruktury i promocji. Dodatkowym czynnikiem aktywizującym wioskę w kierunku wykorzystania turystycznego jest jej spójne położenie zarówno względem atrakcyjnych turystycznie obszarów Gminy Rymanów, jak i Pogórza Bukowskiego. Biegająca przez w/w. tereny droga wojewódzka nr. 889 jest ważnym elementem łączącym i integrującym Odrzechowę z tymi terenami.

Ciekawa rzeźba terenu położonych od strony północnej pagórkowatych łąk o wysokości 460 m. n.p.m., na których mają być zbudowane elektrownie wiatrowe o mocy 2 MW sprzyja utworzeniu tras rowerowych i dla narciarstwa biegowego, jak również szlaku dla turystyki konnej.

Powyższa analiza zasobów krajobrazowych miejscowości Odrzechowa, pozwala na wysunięcie następujących wniosków:

- urozmaicona rzeźba terenu i znaczący potencjał zasobów leśnych, pozwalają na rozwój różnorodnych form turystyki rekreacyjno-wypoczynkowej jako produktu pn. turystyka aktywna. To typ turystyki, który jak się wydaje ma największe szanse rozwoju i wobec którego Polacy mają największe oczekiwania. Najbardziej popularne formy turystyki aktywnej to: wyjazd na narty, wędrowka piesza, rowerowa, spływ kajakowy, pobyt dla poprawienia kondycji fizycznej i stanu zdrowia, pobyt w ośrodku jeździeckim, jazda konna

- występujący akwen wodny oraz jego dopływ, stwarzają dogodne warunki do utworzenia i użytkowania szlaku żeglarskiego i kajakowego
- istnieją miejsca znaczących predyspozycji do urządzenia łowisk wędkarskich
- istnieje konieczność poprawy czystości wody w Czerniśławce
- dzięki cennym zasobom naturalnym, wioska ma dogodne warunki w zakresie wypoczynku rodzinnego i obserwacji natury
- w kontekście rozwoju turystyki i z myślą o młodzieży oraz ludziach niezamożnych należy rozwijać podstawową bazę turystyczną noclegową (schroniska młodzieżowe, campingi) oraz szeroko rozumianą infrastrukturę uzupełniającą (szlaki turystyczne, kąpieliska, ośrodki jazdy konnej, narciarskie trasy biegowe, miejsca do grillowania, itd.)
- niezbędne jest tworzenie turystycznych obiektów noclegowych wyposażonych w urządzenia sportowo-rekreacyjne (siłownie, korty tenisowe, minigolf, kryte baseny, pokoje zabaw dla dzieci, wypożyczalnie sprzętu rowerowego, wypożyczalnie sprzętu pływającego, boiska do siatkówki i koszykówki, bilardy, tenis stołowy, itd.). Ma to duże znaczenie dla turystów.
- oprócz bazy noclegowej, drugim podstawowym elementem zagospodarowania przestrzennego jest baza gastronomiczna. W dużej mierze ocena danego miejsca przez turystę kształtowana jest oceną oferty gastronomicznej. Z tego powodu, dużego znaczenia nabierają lokalne produkty kulinarne

Środowisko kulturowe

W Odrzechowej znajduje się kilkanaście pojedynczych obiektów zabytkowej architektury, a są wśród nich: była cerkiew greko-katolicka z 1813 roku, dzwonnica z około 1850 roku, osiem zabytkowych kapliczek przydrożnych, resztki cmentarza łemkowskiego, trzy grobowce posiadające cechy zabytków, mur wokół kościoła, dwór modrzewiowy. Zabytkowy zespół dworsko-parkowy figuruje w ewidencji zabytków architektury i budownictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wszystkie wymienione wyżej zabytki sakralne wymagają konkretnych prac remontowych i zabezpieczających. Znajdujące się w dużym nieładzie nagrobki i krzyże łemkowskie powinny znaleźć się w specjalnej zabytkowej części cmentarza jako ważne elementy dziedzictwa kulturowego. Posiadający znakomitą lokalizację zespół dworsko-parkowy znajdujący się w stanie ogólnego zaniedbania, nadaje się na ośrodek rekreacyjno-wypoczynkowy albo winien służyć byłym rolnikom jako miejsce spędzania ich późnej starości.

Najważniejszymi wydarzeniami kulturalnymi w Odrzechowej są:

- * wiejskie dożynki
- * środowiskowe akademie okolicznościowe
- * spotkania opłatkowe

Ponadto kultuwyje się zwyczaje z obszaru życia religijnego takie jak:

- majówki przy niektórych kapliczkach
- procesje Bożego Ciała wśród wiejskich domostw
- wędrownie grupy kolędnicze w okresie Bożego Narodzenia
- stráže przy grobie Chrystusa, w okresie Wielkanocnym

W grupie zasobów kulturowych trzeba zwrócić uwagę na tradycje tkackie w Odrzechowej. Jeszcze kilkanaście lat przed pierwszą wojną światową, młodzi mieszkańcy wioski uczyli się tkactwa w Zawodowej Szkole Tkackiej w Odrzechowej. Do niedawna funkcjonował rodzinny warsztat tkacki, który produkował dywaniki z odpadowych materiałów wełnianych i bawełnianych również dla wielu mieszkańców z okolicznych miejscowości. Jest to użytkowy produkt lokalny, który powinien stać się dla Odrzechowej symbolem wioski tematycznej.

Innym produktem lokalnym, który w naszej wsi w wielu rodzinach znajdował się na stole wielkanocnym jest ser jajeczny. Niektóre gospodynie jeszcze dzisiaj podają taki ser na wielkanocne śniadanie.

Dziedzictwo historyczne i religijne

Rozpatrując historię Odrzechowej i wynikające z niej dziedzictwo, nie sposób dokonać tej analizy bez uwzględnienia dwóch faktów:

1. mieszkańcy w wieku XV to konglomerat wschodnich słowian. To co ich łączyło, to wspólna wiara i język. Wśród nich najwięcej było „starożytnych” Rusinów czyli Łemków. Byli też Polacy. Po latach, Łemkowie zdominowali lokalną społeczność i wieś stała się łemkowską. Nie można się dziwić, że po kilkuset latach, ziemie te stały się niejako przez „zasiedzenie” ich ojcowizną – Ojczyzną.
2. dzisiaj, po tragicznej akcji „Wisła”, często zapomina się o łemkach i ich cywilizacyjnym wkładzie w naszą wioskę. Nie o wszystko potrafiliśmy zadbać, aby nie zaginęło. Pozostała nam świątynia, dom ludowy, przydrożne krzyże i kapliczki oraz łemkowski cmentarz w postaci resztek nagrobków. Można jeszcze wytropić ostatnie bajkowe chyże (drewniane zagrody jednobudynkowe).

Dawni mieszkańcy Odrzechowej byli greko-katolikami i w tym obrządku wzrastał późniejszy beatyfikowany w kościele greko-katolickim, Iwan Ziatyk. Istnieje jeszcze jego rodzinny dom, a w kościele parafialnym widnieje tablica pamiątkowa poświęcona temu beatyfikowanemu. Miejsce jego urodzenia powinniśmy uwzględnić np. przy tworzeniu szlaku turystycznego tematycznego dotyczącego charakterystycznych miejsc związanych z dziedzictwem religijnym czy jako składnik „wioski łemkowskiej”.

Innym charakterystycznym wyróżnikiem religijnym jest miejsce wielokrotnego przebywania kardynała Karola Wojtyły w czasie jego wędrówek po Beskidzie Niskim.

Obiekty, tereny

W tej grupie zasobów znajdują się obiekty wybudowane zarówno do roku 1946 jak i te, które powstały później. Ich zagospodarowanie wygląda bardzo różnie, a stopień wykorzystania też. Najlepiej wykorzystany jest dom ludowy w sołectwie Odrzechowa, w którym oprócz placówki handlowej znajduje się filia Gminnej Biblioteki Publicznej oraz Świetlica Środowiskowa. Zagospodarowanie zespołu dworsko – parkowego oraz domu kultury i jego otoczenia wymaga specjalnego potraktowania. W/w. obiekty mogą w swojej przyszłej funkcji doskonale się uzupełniać, np. jako kompleks infrastrukturalny dla turystyki aktywnej z zapleczem gastronomicznym i noclegowym włącznie. Park podworski jest doskonałym miejscem do urządzenia „wioski łemkowskiej”. Sam dom kultury po wykonaniu prac adaptacyjnych mógłby również pełnić rolę ośrodka szkoleniowego, a takich w okolicy jest brak. Teren przyległy do budynku remizy strażackiej powinien służyć nie tylko strażakom jako urządzony ćwiczebny tor przeszkód, ale także dzieciom jako „wioska rowerowa” do nauki jazdy oraz poznawania zasad i przepisów w ruchu drogowym. Następnym obiektem, który nie jest pożytecznie wykorzystany to tzw. stara część budynku szkoły podstawowej. Uważamy, że należy go rozpatrywać w powiązaniu z domem kultury i przenieść stamtąd izbę lekarską. Istnienie izby lekarskiej w perspektywie turystycznego zagospodarowania wioski jest bardzo ważne, ponieważ każdy gość przebywający na naszym terenie nawet na krótkim pobycie, musi mieć pewność uzyskania pomocy lekarskiej i ambulatoryjnej w przypadkach koniecznych. Jest rzeczą oczywistą, że brak izby lekarskiej, w rankingu miejscowości turystycznych sytuuje naszą wioskę odpowiednio niżej.

W turystyce aktywnej bardzo potrzebne są obiekty i urządzenia sportowe. Pod tym względem zaniedbań mamy wiele. Tereny wokół i obok szkoły należy koniecznie urządzić jako: boisko do piłki nożnej, do siatkówki, koszykówki, zbudować korty tenisowe i plac zabaw dla dzieci.

Bardzo ważnym obiektem, który powinien zostać zbudowany w Odrzechowej jest dom przedpogrzebowy. Jest to wymóg czasu.

Gospodarka przestrzenna i infrastruktura techniczna

W zakresie gospodarki przestrzennej, jesteśmy na etapie opracowywania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Przestrzeń to wspólne dobro nas wszystkich. Mądre gospodarowanie nią przez samorządy jest obowiązkiem nie tylko względem współczesnych, ale i potomnych. Szansą Odrzechowej jest turystyka. Właśnie dlatego priorytetem musi być ochrona zasobów naturalnych i kulturowych. Mamy chronić dobra przyrody i kultury, nie zapominając o wymaganiach ekonomii, bezpieczeństwa ludzi, w tym także osób niepełnosprawnych. Musimy kierować się wymaganiami ładu przestrzennego, architektury i urbanistyki. Mamy nadzieję, że opracowany dokument może pogodzić wszystkie te cele. Budowa infrastruktury technicznej to zadanie przede wszystkim kapitałochłonne, bo dotyczy głównie sieci kanalizacyjnej i wodociągowej oraz dróg dojazdowych.

Gospodarka, rolnictwo

Na potencjał gospodarczy Odrzechowej składają się: Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki sp. z o.o., osiem firm usługowych, pięć sklepów spożywczo – przemysłowych oraz jedna placówka gastronomiczna. Oprócz Zakładu Doświadczalnego, działalność rolniczą, która jest podstawowym źródłem ich utrzymania prowadzi trzynaście rodzin. Osiemdziesiąt dwie rodziny prowadzi swoje gospodarstwa rolne, które nie produkują na rynek, a tylko na potrzeby własne. W grupie gospodarstw kilkuhektarowych jest znacząca ilość takich, które są wdzierżawione dla tych największych. Wymienione trzynaście rodzin oraz Zakład Doświadczalny to producenci mleka. Sprzedają ten surowiec do OSM w Sanoku. Pozostałe gospodarstwa rolne jako tzw. socjalne mogłyby się spełnić w uprawach metodami ekologicznymi. Wymaga to jednak samoorganizacji tych ludzi w grupy producentów.

Struktura gospodarstw rolnych.

Wielkość gospodarstwa	do 1 ha	1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	Powyżej 15 ha
Ilość gospodarstw	178	60	100	43	4

Powyższe zestawienie pokazuje, jak duże jest rozdrobnienie naszych gospodarstw. W gospodarstwach niskotowarowych produkujących tylko na własne potrzeby jest duża nadwyżka zasobów pracy, co skutkuje bezrobociem tzw. ukrytym. W gospodarstwach większych, które inwestują i zwiększają swoją produktywność, popyt na pracę również maleje.

Poziom bezrobocia w grupach wiekowych.

	Przedziały wiekowe				
	18 – 24	25 – 34	35 – 44	45 – 54	Powyżej 55
Mężczyźni	32	26	16	10	1
Kobiety	23	18	10	4	0

Tabela pokazuje stan wg. danych Powiatowego Urzędu Pracy, które nie uwzględniają bezrobocia ukrytego, a zjawisko to jeszcze bardziej zawyża wskaźniki oficjalne.

Poszczególne lata	Przedziały wiekowe			
	0 – 7	8 – 18	19 – 65	Powyżej 60
2000	166	297	752	207
2001	150	290	771	207
2002	141	281	782	205
2003	149	274	795	195
2004	148	275	814	196
2005	147	251	836	193
2006	124	243	838	194
2007	136	240	843	190

Powyższa tabela prezentuje przekrój ludnościowy wioski w latach: 2000 - 2007

Sąsiedzi i przyjezdni

Lokalizacja miejscowości Odrzechowa, dla przyjezdnych jest stosunkowo korzystna. Biegająca przez Odrzechowę droga wojewódzka Rymanów - Szczawne powoduje, że dostęp do naszej wioski jest bardzo łatwy od strony uzdrowiskowych terenów Rymanowa Zdroju, jak również od Bieszczadów poprzez Komańczę. Sąsiedztwo z rozwijającą się turystycznie okolicą jest sprzyjające dla naszego rozwoju na bazie zasobów historycznych, krajobrazowych i obiektów zabytkowych.

Instytucje

Istniejące na terenie miejscowości Odrzechowa instytucje, to przede wszystkim jednostki oświaty i kultury. Należą do nich: Szkoła Podstawowa, filia Gminnej Biblioteki Publicznej, Świetlica Środowiskowa. Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej posiada w Odrzechowej Izbę Lekarską. Wszystkie wymienione podmioty pełnią bardzo ważne funkcje dla mieszkańców miejscowości.

Zasoby społeczne

Pierwszym, niezbędnym warunkiem uruchomienia procesu zmian na obszarach wiejskich jest jak najszybsze podniesienie poziomu edukacji mieszkańców wsi i budowa kapitału społecznego. Kapitału społecznego rozumianego jako gotowość do współdziałania i umiejętność oddolnego tworzenia organizacji społecznych. Tylko wówczas realny stanie się postulat wielofunkcyjnego rozwoju wsi. Jeśli chodzi o kapitał społeczny, Odrzechowa na tle okolicznych miejscowości niczym szczególnym nie wyróżnia się. Organizacjami o najdłuższych tradycjach są w naszej wiosce: Ochotnicza Straż Pożarna i Koło Gospodyń Wiejskich. W późniejszym czasie powstały: Stowarzyszenie Miłośników Konia Huculskiego, Fundacja Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży, Stowarzyszenie Kultura, Sport i Turystyka „Odrzechowianie Ziemia Sanocka”. W strukturze parafialnej istnieje Rada Duszpasterska oraz Parafialny Oddział Akcji Katolickiej. W samorządzie wiejskim funkcjonuje Rada Sołecka. Od współpracy na zasadach partnerskich wszystkich wymienionych grup społecznych będzie zależało, czy zasoby jakimi dysponuje miejscowość Odrzechowa zostaną wykorzystane dla jej rozwoju.

III. PODSUMOWANIE ANALIZY

W toku prowadzonej analizy zasobów w miejscowości Odrzechowa, wyodrębnione zostały obszary „produktowe” uznane za najbardziej atrakcyjne i perspektywiczne ze względu na potencjał rozwojowy oraz przewidywane trendy rynkowe. Czytelnik naszego *Planu* ... bez trudu zauważy, że wyłania się z niego kompozycja walorów i atrakcji oraz wszelkich usług umożliwiających ich turystyczne wykorzystanie w trakcie podróży lub pobytu. Ta kompozycja to **produkt turystyczny**, na który składają się:

- * naturalne i kulturowe walory turystyczne
- * zaplecze materialne i usługi świadczone turystom czyli podstawowa infrastruktura turystyczna oraz atrakcje turystyczne
- * usługi umożliwiające dojazd do miejsca pobytu, pobyt i powrót do miejsca zamieszkania
- * usługi świadczone w powiązaniu z pobytem (pilotaż, przewodnictwo, imprezy, wypożyczalnie sprzętu, itp.)

Uważamy, że jest szansa aby nasz produkt turystyczny był produktem markowym czyli odróżniającym się na tle konkurencji i dostarczającym specyficznych motywacji dla klienta do jego zakupu. Takim produktem może być „**wioska łemkowska**” sięgająca w swej filozofii do kilkusetletniego dziedzictwa kulturowego ludzi mieszkających tutaj do roku 1946.

Lokalizację tej wioski widzimy przede wszystkim na terenie parkowo-dworskim, chociaż trzeba ujmować ją jako kompleks wszelkich zasobów (cmentarz, była cerkiew, dzwonnica, kapliczki, postać Jana Zatyka itd.). W naszej filozofii wioski jest miejsce na wszystko to co materialnie pozostało do dziś i wymaga zaopiekowania się, jak również to co da się odtworzyć z obszaru ich kultury, tradycji, religii i życia codziennego. W kompozycji wioski łemkowskiej musi być miejsce dla wyjątkowego ludu jakim byli górale huculscy z ich tradycyjnym stylem życia, ubiorem, bogatym folklorem, wierzeniami i koniem huculskim. W kulturze łemkowskiej da się zauważyć wpływy tego ciekawego zabytku etnograficznego. To oni wyhodowali uchodzące za piękne i bardzo wytrzymałe konie huculskie.

Markowy produkt turystyczny może funkcjonować tylko w otoczeniu markowej infrastruktury turystycznej czyli takiej, która oprócz specyficznej koncepcji funkcjonowania posiada swój symbol i nazwę wyróżniające nasz produkt. Wsparcie należy skierować na takie elementy infrastruktury jak:

- kompleksowe rozwiązania dla turystyki rowerowej
- wykorzystanie do tworzenia produktu turystycznego istniejące i nowo tworzone ścieżki piesze, konne, taborowe, rowerowe w tym także przyrodnicze i ekologiczno-dydaktyczne
- tworzenie nartostrad, tras zjazdowych oraz biegowych
- budowa stanic wodnych, wędkarskich i małych przystani
- urządzenie ośrodków jeździeckich i pól golfowych, tras jeździeckich dla sportów ekstremalnych

Kolejnym obszarem wsparcia powinny być działania związane z marketingiem i szkoleniami. Główne założenie to integracja i koordynacja działań w obrębie poszczególnych form turystyki aktywnej dotyczących marketingu, promocji, dystrybucji, tworzenia baz informacyjnych oraz specjalistycznych szkoleń dla obsługi ruchu turystycznego (przewodników, kelnerów, gospodników, itd.). Działania te powinny przyczynić się do podniesienia jakości i standardu oferty turystyki aktywnej miejscowości Odrzechowa. Chcemy tu wyraźnie powiedzieć, że każde planowane w naszej wsi działanie w obszarze turystyki aktywnej, widzimy zawsze w powiązaniu z miejscowościami sąsiednimi, dlatego koordynacja i współpraca jest niezbędna. Wykorzystanie wszystkiego co może służyć turystyce aktywnej wpłynie na ożywienie gospodarcze nie tylko w samej Odrzechowej ale też w jej okolicy. Ponadto, stwarza możliwość pracy dla mieszkańców oraz jest szansą na aktywizację społeczno – ekonomiczną. Rozwój turystyki na naszym terenie musi być wsparty przez władze lokalne poprzez między innymi wsparcie aktywnie działających stowarzyszeń, organizowanie szkoleń, dostarczanie informacji o dostępnych środkach na rozwój

działalności, organizowanie pomocy w zakresie przygotowania dokumentacji niezbędnej przy aplikowaniu o fundusze. Czynnikiem utrudniającym rozwój turystyki jest u nas stan infrastruktury technicznej i społecznej. Charakteryzuje go między innymi brak dostatecznej sieci dróg oraz wyposażenia w sieć wodociągową i kanalizacyjną.

IV. OCENA ZASOBÓW

Ocena zasobów zawiera wykaz elementów materialnych i niematerialnych, które mogą być wykorzystane dla rozwoju miejscowości. Służy ona zwiększeniu świadomości mieszkańców na temat posiadanych zasobów, a jednocześnie przedstawia miejscowość zarówno z mocnej czyli pozytywnej strony, a także ukazuje pewne niedoskonałości, nad którymi należałoby popracować.

Rodzaj zasobu	Znaczenie		
	obojętne	małe	duże
Środowisko przyrodnicze i krajobrazowe			
Zalew na rzece Wisłok ze zbiornikiem wody pitnej			X
Rzeka Czernisławka wpływająca do zalewu			X
Las mieszany od strony południowej i północnej wioski			X
Pagórkowate pasmo łąk od strony północnej			X
Siedlisko bobrów na Czernisławce i potokach dopływowych		X	
Zwierzyna leśna (sarny, jelenie, dziki, wilki)		X	
Środowisko kulturowe			
Zabytkowa cerkiew greko-katolicka z 1813 roku			X
Zabytkowa dzwonnica			X
Zabytkowy mur z kamienia rzecznoego wokół kościoła			X
Zabytkowy dwór modrzewiowy			X
Stare kapliczki przydrożne			X
„Majówki” przy kapliczkach			X
Dożynki wiejskie			X
Tradycyjny „Opłatek” w okresie Bożego Narodzenia			X
Ser jajeczny – tradycyjna potrawa wielkanocna			X
Resztki cmentarza łemkowskiego			X
Tradycja tkacka - wyrób chodników			X
Tradycyjne sobótki Świętojańskie			X
Dziedzictwo historyczne i religijne			
Operacja „Wisła” w 1946 roku			X
Nacjonalizacja majątku dworskiego			X
Utworzenie Państwowego Gospodarstwa Rolnego			X
Powstanie Parafii p.w. św. Jana Chrzciciela (1958 rok)			X
Stefan Zeńczak – poseł do sejmu wiedeńskiego w 1867 roku		X	
Rodzinne korzenie artysty-malarza Jerzego Nowosielskiego		X	
Józef Morawski – poseł do sejmu Rzeczypospolitej w 1928 r.		X	
Iwan Ziatyk – błogosławiony kościoła greko-katolickiego			X
Pastwiska – miejsce spędzania urlopów przez kardynała Karola Wojtyłę			X

Obiekty, tereny			
Działki pod infrastrukturę turystyczną i agroturystyczną			X
Budynki po byłym Kółku Rolniczym			X
Dom Kultury i teren wokół niego			X
Dom Ludowy ze Świetlicą Środowiskową			X
Dom Ludowy w sołectwie Pastwiska			X
Remiza Strażacka i teren przyległy do niej			X
Nieczynny tartak			X
Boisko sportowe			X
Szkoła Podstawowa w rozbudowie			X
Stara plebania – do zagospodarowania			X
Park podworski			X
Park podworski w sołectwie Pastwiska			X
Dwie kuźnie		X	
Trzydzieści miejsc noclegowych w Zakładzie Doświadczalnym			X
Sześć miejsc noclegowych w gospodarstwie agroturystycznym w Pastwiskach			X
Siedem miejsc noclegowych w leśniczówce „Budy”			X
Gospodarka przestrzenna i infrastruktura techniczna			
Plan zagospodarowania przestrzennego (w opracowaniu)			X
Sieć energetyczna (istnieje)			X
Sieć gazowa (istnieje)			X
Sieć kanalizacyjna (brak)			X
Sieć wodociągowa (brak)			X
Sieć telekomunikacyjna (brak światłowodu)			X
Drogi dojazdowe powiatowe (stan zły)			X
Droga dojazdowa wojewódzka (stan średni)			X
Drogi wewnętrzne (w różnym stanie technicznym)			X
Gospodarka, rolnictwo			
Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki			X
Firma Transportowo-Budowlana „Huta”			X
Firma Usługi i Handel			X
Dwie Firmy Transportowe			X
Warsztat Samochodowy „ROKO”			X
Sztukateria Betonowa			X
Firma H.U. „Marko – Baseny – Sauny”			X
Firma „AGROMIX”			X
Pięć sklepów spożywczych		X	
Bar gastronomiczny	X		
Instytucje			
Szkoła Podstawowa			X
Izba Lekarska			X
Świetlica Środowiskowa			X
Filia gminnej Biblioteki Publicznej			X

Zasoby społeczne			X
Ochotnicza Straż Pożarna			X
Koło gospodyń Wiejskich			X
Fundacja „Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży”			X
Stowarzyszenie Kultura, Sport i Turystyka „Odrzechowanie Ziemia Sanocka”			X
Stowarzyszenie Miłośników Konia Huculskiego			X
Akcja Katolicka			X

V. KLUCZOWE OBSZARY PROBLEMOWE ROZWOJU

1.Co nas wyróżnia ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i podmioty je realizujące
1.) Położenie nad zalewem na rzece Wisłok. Zalew obejmuje również rzekę Czernisławkę w dolnym jej biegu.	Tereny przyzalewowe nie posiadają żadnej infrastruktury niezbędnej dla rozwoju ruchu turystycznego i wycieczkowego.	Utworzenie: <ol style="list-style-type: none"> 1. Przystani wodnej ze sprzętem pływającym bezsilnikowym 2. Pola namiotowego z zapleczem sanitarnym i zasilaniem w energię elektryczną 3. Parkingów dla autobusów i samochodów osobowych 4. Zadaszonych altan do biwakowania i do konsumpcji 5. Łowisk dla wędkarzy 6. Placówek „małej gastronomii” 7. Kąpielisk i miejsc do plażowania 	1.) „Mała przystań” 2.) „Wypoczynek nad Wisłokiem” 3.) „Bezpieczna kąpiel” Realizatorzy: <ol style="list-style-type: none"> 1. Osoby fizyczne 2. Zakład Doświadczalny I. Z. 3. Firmy turystyczne
2.) Duża powierzchnia zalesień: (1319 ha)	Lasy użytkowane są przede wszystkim gospodarczo. W zbyt małym zakresie pełnią inne funkcje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyznaczenie i utworzenie ścieżek turystycznych oraz przyrodniczych 2. Zbudowanie „ALTANY LEŚNIKA” w lesie mienia gminnego wsi Odrzechowa 	„Las to nasze dziedzictwo” Realizatorzy: <ol style="list-style-type: none"> 1. Nadleśnictwo Rymanów 2. Gmina Zarszyn 3. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży 4. Rada Sołecka

<p>3.)Dziedzictwo kulturowe i historyczne łemków</p>	<p>Niszczący dwór w parku, ostatnie łemkowskie „chyże”, nieczynny tartak wodny. Kapliczki przydrożne wymagające remontu, a niektóre odbudowy. Resztki cmentarza łemkowskiego, który wymaga uporządkowania i zachowania w postaci wyodrębnionego historycznego miejsca. Zapomniane tradycje tkackie (Zawodowa Szkoła Tkacka, warsztat tkacki)</p>	<p>Na terenie parku podworskiego odtworzyć „wioskę łemkowską” składającą się z dworu, karczmy, kilku chyży, odbudowanym stopniem wodnym na Czernisławce (zasilanie tartaku wodnego, który teraz byłby kawiarenką). Uruchomić na nowo warsztat tkacki z produkcją dywaników z odpadów wełnianych i bawełnianych. Urządzić cmentarz łemkowski.</p>	<p>„Wioska łemkowska”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fundacja „Pomóżmy sobie sami” 2. Gmina Zarszyn 3. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży 4. Rada Sołecka <p>„Śladami grekokatolików”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Klub Inwencji kulturalnych i Społecznych Młodzieży 2. Parafialny Oddział Akcji Katolickiej 3. Rada duszpasterska parafii Odrzechowa <p>„Dywanikowa Wieś”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Klub Inwencji kulturalnych i Społecznych Młodzieży 2. Rada Sołecka
<p>4.) Iwan Ziatyk-Błogosławiony kościoła grekokatolickiego</p>	<p>Istnieje tablica pamiątkowa w kościele parafialnym w Odrzechowej</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nawiązać kontakty z parafią obrządku grekokatolickiego 2. Wspólnie wykonać tablicę informującą o Ziatyku, jego życiu i umieścić ją obok jego rodzinnego domu w Odrzechowej Doprowadzić do bliższych kontaktów grup młodzieży z parafii w Odrzechowej z młodzieżą grekokatolicką 3. W przewodnikach turystycznych np. informujących o kulturze łemkowskiej, zamieścić informacje o Odrzechowej jako miejscu 	<p>„Kultura zbliża narody”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rada duszpasterska parafii Odrzechowa 2. Parafialny Oddział Akcji Katolickiej 3. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży

<p>5.) Stadnina koni huculskich w Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Zootechniki</p>	<p>Ograniczony zakres wykorzystania konia huculskiego, jako atrakcji turystycznej</p>	<p>urodzenia Iwana Ziatyka</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyznaczenie i urządzenie szlaku turystyki konnej i taborowej. 2. Budowa krytej ujeżdżalni dla szkółki jeździeckiej i hipoterapii. 3. Budowa pojazdów taborowych przystosowanych również dla osób niepełnosprawnych 4. Budowa obiektów służących wypoczynkowi ludzi i koni, na szlakach turystycznych 	<p>„Cztery pory roku z koniem huculskim”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki 2. Stowarzyszenie Miłośników Konia Huculskiego 2. Gmina Zarszyn 3. Inwestor zewnętrzny
<p>6.) Miejsce spędzania urlopów przez kardynała Karola Wojtyłę</p>	<p>Brak informacji na ten temat zarówno w miejscu przebywania jak i w informatorach i folderach</p>	<p>Upamiętnić te fakty w sposób trwały (tablica pamiątkowa, wyznaczenie szlaku papieskiego, opracowanie i druk informatorów)</p>	<p>„Z Pastwisk do Watykanu”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lokalna Organizacja Turystyczna 2. Janka i Stefan Kosiarscy 3. Fundacja „Szlaki Papieskie”

2. Funkcje, jakie pełni wieś

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
<p>Wieś rolnicza z przewagą małych „socjalnych” gospodarstw</p>	<p>Bez dodatkowych źródeł dochodu, rodziny z małych gospodarstw nie utrzymują się</p>	<p>Działania edukacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poszukiwanie możliwości w uprawach metodami ekologicznymi 2. Rozwój gospodarstw agroturystycznych 3. Powiązanie funkcji turystycznych z rolnictwem ekologicznym 4. Przechodzenie części rolników do działalności nierolniczej (usługi) 	<p>1. „Zdrowa żywność dla każdego”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rolnicy 2. ODR Boguchwała 3. PWSZ w Sanoku 4. COBICO Kraków <p>2. „Eko-turystyka” to Twoja szansa”</p> <p>Realizatorzy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rolnicy 2. Lokalna Organizacja Turystyczna 3. ODR Boguchwała

3. Kim są mieszkańcy ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
1. Rolnicy 2. Emeryci i renciści 3. Pracownicy rolni ZDIZ 4. Właściciele firm 5. Dzieci i młodzież ucząca się	Zbyt mało osób wiąże swoją przyszłość z zamieszkiwaniem w Odrzechowej	Ukazać walory miejscowości jako miejsca atrakcyjnego dla miejscowych i dla gości	„Swego nie znacie” 1. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży 2. Rada Sołecka

5. Źródła utrzymania mieszkańców

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
1. Renty 2. Emerytury 3. Prace sezonowe 4. Praca nielegalna za granicą	Zbyt mała ilość mieszkańców pracuje w sferze usług	Edukacja w kierunku prowadzenia działalności nierolniczej (agroturystyka, zagospodarowanie biomasy, usługi turystyczne)	„A może samozatrudnienie?” Realizatorzy: 1. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży

5. Jak zorganizowana jest wieś ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
Organizacje: 1. Ochotnicza Straż Pożarna 2. Koło Gospodyń Wiejskich 3. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży 4. Stowarzyszenie Kultura, Sport i Turystyka „Odrzechowanie Ziemia Sanocka”	Aktywność organizacji nie jest zadowalająca, mało jest zaangażowanych ludzi młodych	1. Aplikowanie wspólnych projektów i wspólna ich realizacja 2. Wspólna cykliczna impreza środowiskowa	„Rodzina i wspólnota” Wszystkie organizacje

6. Oferta dla dzieci i młodzieży

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
1. Zajęcia dla dzieci oferowane przez Szkołę Podstawową 2. Działalność Świetlicy Środowiskowej 3. Zajęcia sportowe prowadzone przez Stowarzyszenie Kultura, Sport i Turystyka „Odrzechowanie Ziemia Sanocka”	Oferta zajęć sportowych jest uboga ze względu na brak odpowiedniej infrastruktury	1. Budowa boiska piłkarskiego 2. Budowa boisk na terenie Szkoły Podstawowej: * do siatkówki * do koszykówki * kortów tenisowych * bieżni lekkoatletycznej 3. Budowa toru treningowego dla młodzieżowych drużyn strażackich (teren strażnicy O.S.P.)	„Sport dla wszystkich” 1. Gmina Zarszyn 2. Rada Sołecka 3. Firmy transportowe i budowlane z terenu Odrzechowej 4. Jednostka O.S.P.

7. Jakie obyczaje wieś pielęgnuje i rozwija ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
1. Dożynki Wiejskie 2. Spotkania opłatkowe 3. Straże przy Grobie Chrystusa w okresie Wielkanocnym 4. Sobórki Świętojańskie 5. Majówki przy kapliczkach	Konieczne jest podtrzymanie kultywowanych tradycji i obyczajów	1. Włączenie dzieci i młodzieży do organizowania tradycyjnych imprez 2. Organizowanie imprez przez poszczególne rejony wsi w celu uaktywnienia mieszkańców	„Święto plonów” „Majowe spotkania” „Wieczór kołęd” „Noc Świętojańska nad Czernisławką” 1. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży 2. Rada Sołecka 3. Rada duszpasterska

8. Jaki wygląd ma wieś ? Jakie są domy i obejścia ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
1. Zabudowania i obejścia rolników 2. Tereny i obiekty publiczne 3. Środowisko przyrodnicze	Dbłość o wygląd posesji jest coraz większa. Budynki uzyskują ciekawszą architekturę. Tereny i obiekty tzw. mienia komunalnego zaliczają się do najbardziej zaniedbanych. Generalnego uporządkowania wymaga rzeka Czernisławka. Wieś nie posiada domu przedpogrzebowego. Tzw. przestrzeń publiczna w centrum wsi to przygnębiający obraz (brak oświetlenia ulicznego, przystanków autobusowych, chodników, urządzonych parkingów, zaniedbane	1. Zachować tradycyjne wiejskie siedliska 2. Ocalić charakterystyczne dla łemkowszczyzny wiejskie chyże 3. W ramach odnowy wsi rozpocząć porządkowanie i zagospodarowywanie parku podworskiego 4. Przeprowadzić remont budynku Świetlicy Środowiskowej i Filii Gminnej Biblioteki Publicznej 5. Uporządkować i oczyścić koryto Czernisławki i jej otoczenie 6. Zbudować dom przedpogrzebowy 7. Urządzić elementarną infrastrukturę w centrum wsi. 8. W budynku „starej szkoły” urządzić izbę lekarską 9. Dom Kultury zagospodarować jako edukacyjny, szkoleniowy i rekreacyjny	Dom przedpogrzebowy „Ostatnie spotkanie” 1. Rada sołecka 2. Rada duszpasterska 3. Lokalne firmy „Spacer w wiejskim parku” 1. Gmina Zarszyn 2. Rada sołecka 3. Lokalne firmy „Wierna rzeka” 1. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie 2. Gmina Zarszyn

	place, zniszczone drogi)		<p>„Urządzamy centrum wsi” 1. Gmina Zarszyn 2. Rada sołecka 3. Rada duszpasterska 4. Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży</p> <p>„Izba lekarska w centrum wsi” Gmina Zarszyn Rada Sołecka</p> <p>„Ośrodek edukacyjny, szkoleniowy i rekreacyjny” Gmina Zarszyn Rada Sołecka</p>
--	-----------------------------	--	--

10. Oferta dla osób starszych, samotnych ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Projekty i organizacje je realizujące
W miejscowości żyje około 200 osób w wieku powyżej 60 lat	Od czterech lat, dla grupy osób w wieku powyżej 70 lat, organizowane są „Spotkania seniorów” w Świetlicy Środowiskowej	1. Dla ludzi samotnych, organizować wieczery wigilijne 2. Utworzyć „Klub Seniora”, który w swoich planach działań uwzględniłby różne potrzeby edukacyjne i kulturalne ludzi starszych	<p>„Integracja w każdym wieku”</p> <p>Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży</p>

11. Możliwości inwestycyjne ?

ANALIZA	DIAGNOZA	PLAN	Realizatorzy
Praktycznie, każde planowane działanie wymaga tzw. udziału własnego	Możliwym udziałem ze strony mieszkańców jest ich praca i zaangażowanie w realizowane zadania. Realną pomocą jest udział firm transportowych i budowlanych	Niezbędne jest pozyskiwanie partnerów, którzy mogliby zaangażować środki finansowe. Najważniejszym partnerem w działaniach prorozwojowych jest Gmina Zarszyn. Niektóre operacje można realizować w układzie partnerstwa publiczno-prywatnego	Wymienieni w poszczególnych kluczowych obszarach problemowych

VI. Analiza SWOT

W odniesieniu do miejscowości Odrzechowa, traktowanej w tym przypadku jako ogół zlokalizowanych na jej terenie podmiotów kształtujących i oferujących głównie tzw. zintegrowany produkt turystyczny, metoda SWOT obejmuje analizę zewnętrzną (szanse i zagrożenia), czyli analizę czynników oddziałujących z zewnątrz i wpływających na jej funkcjonowanie głównie w sferze turystyki, nad którymi nie ma ona kontroli oraz analizę wewnętrzną (mocne i słabe strony), czyli analizę jej potencjału w postaci przeanalizowanych i ocenionych zasobów oraz realizowanych zadań zależnych niemal wyłącznie od własnych suwerennych decyzji.

Szanse i zagrożenia dla rozwoju miejscowości Odrzechowa wynikające z otoczenia

Szanse wynikające z otoczenia	Zagrożenia wynikające z otoczenia
<ul style="list-style-type: none"> * korzystne położenie wsi, dające potencjał do rozwoju turystyki wiejskiej * rozwijająca się współpraca w ramach LGD, dla rozwoju lokalnego * wzrost zainteresowania w kraju i za granicą aktywnymi formami wypoczynku * wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w oparciu o programy pomocowe * wzrost popytu na „zdrową żywność” produkowaną metodami ekologicznymi * możliwość pozyskania środków finansowych z funduszy strukturalnych UE * wzrost zainteresowania turystyką jeździecką * wzrost popytu na pakiety łączące kilka form turystyki, np. turystyka konferencyjna połączona z aktywną i kulturową 	<ul style="list-style-type: none"> * drogie kredyty * bariery wykorzystania środków finansowych zewnętrznych w postaci braku funduszy na udział własny * brak stabilnej polityki fiskalnej jako jeden z hamulców rozwoju przedsiębiorczości * duża konkurencja ze strony sąsiednich obszarów w zakresie oferty turystycznej i inwestycyjnej * niska siła nabywcza społeczeństwa * wysoki poziom bezrobocia * brak środków na rozwój placówek oświaty, kultury i sportu * brak świadomości części władz samorządowych o możliwościach tkwiących w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich * niechęć do zrzeszania się i współpracy

Przedstawione powyżej listy szans i zagrożeń nie mają charakteru trwałego. Będą i muszą się one zmieniać wraz z przemianami zachodzącymi w otoczeniu. Sukcesy bądź porażki w obszarze rozwoju miejscowości zależeć będą w dużej mierze od umiejętności wykorzystania lub lekceważenia zmian zachodzących w otoczeniu, tzn. od właściwej oceny i reakcji na pojawiające się szanse i zagrożenia.

Mocne i słabe strony decydujące o rozwoju Odrzechowej

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> * czyste środowisko przyrodnicze mało zmienione działalnością człowieka * istniejące walory przyrodniczo - krajobrazowe * istniejąca stadnina koni huculskich jako ważny składnik zintegrowanego produktu turystycznego * korzystne warunki do aktywnego wypoczynku * potencjalne rezerwy siły roboczej możliwe do wykorzystania w usługach turystycznych * korzystne warunki dla rozwoju zrównoważonego - ekologiczne rolnictwo i przyjazne dla środowiska formy turystyki * korzystne warunki dla rozwoju odnawialnych źródeł energii * wysokospecjalizowana produkcja mleczarska (Zakład Doświadczalny) * docenianie turystyki jako ważnego czynnika aktywizacji gospodarczej * postępujący proces rozwoju infrastruktury kanalizacyjnej i wodociągowej * niskie ceny usług turystycznych * możliwość świadczenia usług przez cały rok 	<ul style="list-style-type: none"> * brak rodzimego kapitału finansowego * niski poziom ogólnego rozwoju społeczno - gospodarczego * wysoki wskaźnik bezrobocia * brak infrastruktury turystycznej i brak wiodących produktów turystycznych * niekorzystne trendy demograficzne * słabe zaplecze kultury i sportu * niedorozwój infrastruktury technicznej * zły stan techniczny dróg * brak lokalnych rynków zbytu dla produktów ekologicznych i produkowanych tradycyjnymi metodami * zbyt wolno postępujący wzrost świadomości społecznej dotyczącej konieczności gospodarowania i życia w sposób przyjazny dla środowiska * niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców * zły stan zabytków i parku podworskiego * niedostateczna infrastruktura w zakresie szlaków konnych (mała liczba wyznaczonych szlaków turystyki konnej) oraz miejsc odpoczynku dla koni * niska świadomość korzyści płynących z rozwoju turystyki specjalistycznej * niska jakość usług * uboga oferta dodatkowych usług dla turystów * naśladownictwo wzorców tzw. miejskich w ofertach kulinarnych

Wyniki analizy mocnych i słabych stron potencjału gospodarczego Odrzechowej powinny być konfrontowane z rezultatami analizy szans i zagrożeń wynikających z otoczenia.

Konfrontacja ta da odpowiedź na pytanie, jak w najlepszy sposób wykorzystać takie zasoby Odrzechowej jak: walory przyrodnicze i krajobrazowe, stadninę koni huculskich, zasoby leśne, dostęp do zalewu na Wisłoku, itd. Jednocześnie konfrontacja ta powinna wskazywać kierunki i sposoby dalszych działań. Stanowi ona również dobrą podstawę do formułowania programu rozwoju gminy w tych obszarach.

Powodzenie przedsięwzięcia, polegającego na rozwinięciu w Odrzechowej głównie zaplecza usług turystycznych z kompleksową ofertą usługową i osiągnięcie z tego tytułu spodziewanych korzyści, będzie zależało nie tylko od opracowanego *Planu* ... ale przede wszystkim od jego konsekwentnego realizowania i ciągłego dostosowywania działań operacyjnych do zmian zachodzących w otoczeniu.

VII. NASZA WIZJA – KIERUNKI ROZWOJU

Plan Odnowy Miejscowości Odrzechowa jest spójny ze strategią rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2020 w obszarze celów strategicznych rozwoju. Przeprowadzona analiza zasobów i ich ocena wraz z analizą SWOT stanowiły podstawę do określenia wizji oraz celów strategicznych dla rozwoju Odrzechowej.

Wizja strategiczna Odrzechowej została określona następująco:

„Odrzechowa jest miejscem otwartym na różnorodne formy aktywności, którego istotnym potencjałem i wyróżnikiem jest turystyka aktywna i jej kompleksowa obsługa. Turystyka rozwija się w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju respektując uwarunkowania środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.”

Cele strategiczne:

1. zrównoważony rozwój turystyki na obszarze miejscowości poprzez aktywizowanie oddolne i promocję walorów
2. optymalne wykorzystanie zasobów naturalnych oraz dziedzictwa kulturowego
3. stworzenie oferty turystycznej uwzględniającej markowe produkty oraz markową infrastrukturę turystyczną i okołoturystyczną
4. zaawansowana infrastruktura techniczna (w tym komunikacyjna)
5. wysoka wartość kapitału ludzkiego skumulowanego w aktywności, przedsiębiorczości i kreatywności mieszkańców wioski

CEL NADRZĘDNY

„ŻYC W SPOKOJU DUCHA, W ZGODZIE Z LUDŹMI I W HARMONII Z NATURĄ”

VIII. Przedsięwzięcia priorytetowe na okres dwóch lat

L.p.	Tytuł projektu	Okres realizacji	Koszt realizacji
1.	„Urządzamy centrum wsi”	2008 - 2009	
2.	„Ośrodek edukacji, kultury i rekreacji” (projekt techniczny)	2008 - 2009	
3.	„Izba lekarska w centrum wsi” (projekt)	2008 - 2009	
4.	„Śladami grekokatolików”	2008 - 2009	
5.	„Kultura zbliża narody”	2008 - 2009	
6.	„Rodzina i wspólnota”	2008 - 2009	
7.	„Dywanikowa wieś”	2008 - 2009	

IX. Przedsięwzięcia priorytetowe długoterminowe

L.p.	Tytuł projektu	Okres realizacji	Koszt realizacji
1.	Dom przedpogrzebowy „Ostatnie spotkanie”	2009 - 2010	
2.	„Wioska łemkowska”	2010 - 2015	
3.	„Cztery pory roku z koniem huculskim”	2010 - 2017	
4.	„Las to nasze dziedzictwo”	2009 - 2011	
5.	„Izba lekarska w centrum wsi”	2010 - 2012	
6.	„Ośrodek edukacji, kultury i rekreacji”	2010 - 2013	
7.	„Sport dla wszystkich”	2010 - 2015	

Plan Odnowy miejscowości Odrzechowa opracowali:

Wiesława Borkowska
Małgorzata Drozd
Ryszard Drozd
Alfreda Gierad
Zygmunt Gierad
Krzysztof Huta
Wiesław Józefczyk
Ryszard Kwolek
Andrzej Mundur
Halina Ogrodnik
Roman Silarski
Danuta Sobczak
Bożena Soltys

Odrzechowa - październik 2007

Spis treści	str.
1. Krótka historia wioski	4
2. Analiza zasobów materialnych i niematerialnych	5
3. Analiza słabych stron miejscowości	13
4. Analiza mocnych stron miejscowości	14
5. Wizja rozwoju miejscowości	15
6. Priorytetowe inwestycje na lata 2007-2009	17
7. Wizja przedsięwzięć długoterminowych na lata 2009-2013	18

1. Krótka historia wioski

Dzieje Pastwisk łączą się ściśle z Odrzechową, stanowiła bowiem integralną część tej wsi. Jeszcze w 1889 roku nie miały nawet statusu przysiółka. Na mapie z 1880 r. zaznaczono folwark i kilkanaście zabudowań. Nazwa Baszwiska, jaka figuruje na tej mapie, jest bez wątpienia zniekształceniem, dokonany przez austriackich kartografów. Na kolejnej mapie z 1902 r. nazwa wsi jest już poprawna, a w miejscu folwarku – dzisiaj są tam zabudowania osiedla Instytutu Zootechniki – zaznaczono dwór, który wówczas należał do Russockich. Na przeciw dworu, po drugiej stronie drogi stoi kapliczka.

Przed II wojną światową było tu 30 gospodarstw, dwór i folwark Zofii i Zygmunta Russockich o powierzchni 292 ha. Na dawnym terenie dworskim zachowały się resztki parku. W miejscu zwanym Gaj, gdzie wśród pól rośnie kępa drzew, znajduje się cmentarz choleryczny z 1893 r. Powyżej wsi zachował się most na Wisłoku, zbudowany na początku XX w. Koło świetlicy wiejskiej stoi pomnik na grobie porucznika Frantiska Geislera z 2 czechosłowackiej brygady powietrzno-desantowej, który poległ tu 18 września 1944 r. w czasie walk o przełęcz Dukielską.

W listopadzie 1980 r. oddano do użytku kościół pw. Św. Józefa Robotnika. Kościół budowany był bez zezwolenia, bowiem Bogusław Dyrbała miał zgodę na postawienie w tym miejscu owczarni. W kościele znajduje się kopia Figury Matki Boskiej Fatimskiej, ornat i tabernakulum ofiarowane mieszkańcom wsi przez papieża Jana Pawła II, który przez swoje wędrówki wplótł się w historię Pastwisk. Od 21 listopada 2000 r. Pastwiska mają status sołectwa.

2. Analiza zasobów materialnych i niematerialnych

Wieś Pastwiska, mimo iż jest niewielką miejscowością, charakteryzuje się bardzo malowniczym położeniem a na jej terenie znajduje się wiele atrakcyjnych miejsc, które każdego roku ściągają setki turystów. Na terenie miejscowości oraz jej okolic znajduje się wiele zasobów materialnych i niematerialnych.

Rodzaj zasobu:

-Środowisko przyrodnicze i krajobrazowe:

- Od północnej strony wioska otoczona jest lasem cechującym się bogatym i różnorodnym światem zwierzęcym i roślinnym, ze względu na swoje położenie w ramach dużego kompleksu leśnego obejmującego pasmo Bukowicy (pow. 292.92 ha). Jest to rezerwat przyrody chroniący fragmenty starodrzewia bukowo – jodłowego o charakterze puszczańskim. Teren leśnictwa zasiedla bogata fauna dużych zwierząt leśnych, charakterystycznych dla lasów puszczańskich. Z wielu gatunków ssaków zamieszkujących te tereny można wyróżnić: jelenia, sarnę, lisa, kunę leśną, borsuka, dziką, zającą. Na podkreślenie zasługuje pojawienie się rzadkich gatunków zwierząt chronionych takich jak: wilk, ryś, niedźwiedź czy borsuk. Z ptaków zamieszkujących tereny leśnictwa Pastwiska można wymienić: dzięcioł, gil, grubodziób, krogulec, myszołów, orlik krzykliwy, pliszka górską, sikorka, szczygieł, zięba, puszczyk. Występują tutaj również chronione gatunki gadów jak: zaskroniec, padalec, jaszczurka, żmija zygzakowata. Z występujących płazów wymienić należy: kumak górski, żaba trawna, żaba wodna, ropucha szara i ropucha zielona, rzekotka drzewna. Florę występującą na terenie leśnictwa Pastwiska tworzą gatunki żyznych lasów liściastych. Z wielu gatunków drzew można wymienić: dąb, sosna, jodła, wiąz, buk, pojawia się także orzech czarny i kasztanowiec jadalny. Na tym terenie oznaczono 233 gatunki roślin, w tym 34 gatunki roślin typowo górskich. Z roślin objętych ochroną występuje tu 18 gatunków m.in. : wawrzynek wilczczyko, lilia złotogłów, przylaszczka pospolita.
- Mieszkańcy miejscowości mają dostęp do rzeki Wisłok i utworzonego na niej zalewu. Można tu zaobserwować raki, siedliska bobrów i liczne gatunki ptaków. Rzeka Wisłok posiada wodę czystości klasy pierwszej.
- W okolicach miejscowości występują źródła siarkowe, źródła gorącej wody, złoża ropy naftowej, gazu i czarnego wosku.
- Wioska położona jest na terenach charakteryzujących się bardzo wietrznymi południowymi wiatrami z Przetęczy Dukielskiej.

- Przeważają gleby klasy IV. Z uwagi na pagórkowate ukształtowanie terenu miejscowości również klasy V.

- Środowisko kulturowe:

Do walorów środowiska kulturowego wsi Pastwiska, należą między innymi:

- Kapliczka wybudowana przez rodzinę Russockich,
- Cmentarz choleryczny- pamiątka po epidemiach cholery z lat 1875, 1889
- Podworski park Russockich,
- Pomnik czechosłowackiego porucznika Frantiska Geislera poległego w czasie II wojny światowej

- Dziedzictwo historyczne i religijne:

- Druga wojna światowa zmieniła nieco oblicze wioski. Dwór rodziny Russockich został zniszczony przez Niemców w połowie września 1944 r. Właściciele wyjechali na zachód, a po latach ich ciała zostały pochowane w rodzinnym grobowcu na cmentarzu w Odrzechowej. W Pastwiskach do dnia dzisiejszego jedynymi pamiątkami po rodzinie Russockich są kapliczka i zaniedbany podworski park.
- W pobliżu miejscowości znajduje się także grób młodego radzieckiego żołnierza, który zginął wraz z trzema kolegami podczas przejścia przez okolice frontu w 1944 r.
- Dziedzictwem religijnym Pastwisk jest kościół rzymsko-katolicki, w którym znajdują się dary Jana Pawła II – ornat, tabernakulum i kopia figury Matki Boskiej Fatimskiej. Karol Wojtyła upodobał sobie Beskid Niski w latach 70-tych. Przyjeżdżał tu co roku na dłuższy pobyt z plecakiem i namiotem, zaszywał się w uroczym przełomie Wisłoka w okolicy Rudawki Rymanowskiej. Regularnie spotykał wtedy Karola Wojtyłę jeden z mieszkańców Pastwisk – pan Stefan Kosiarski, który należy do najciekawszych osób w wiosce. Wywodzi się on bowiem ze szlacheckiego rodu. Jego przodek – Wincenty Raróg-Kosiarski z Brzyskiej Woli na Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie w roku 1638 został nagrodzony przez króla polskiego Władysława IV szlachectwem i herbem z oszczepem „Raróg”, za bohaterską walkę z Rosjanami w obronie twierdzy Smoleńskiej w roku 1634. Pan Stefan z czasem stał się bliskim przyjacielem kardynała a później papieża. Był on ok. 20 razy gościem Ojca Świętego na osobistych audiencjach w Watykanie. Mówiono tam o nim nawet „Amico Santa Padre”, czyli „Przyjaciel Ojca Świętego”. Po ostatniej pielgrzymce do Polski Jan Paweł II powiedział, że chciałby jeszcze raz odwiedzić bieszczadzki Jasień, Rudawkę Rymanowską i małą wioskę, w której mieszkają jego dobrzy znajomi sprzed lat. W dniu 12 czerwca 2006 r. obok

kościół w Pastwiskach został posadzony dąb papieski, wyrosły z żołądza najstarszego polskiego dębu – Chrobry, który będzie żywym pomnikiem Jana Pawła II.

- Obiekty, tereny:

Obecnie na terenie sołectwa Pastwiska znajdują się:

- Działki pod zabudowę mieszkaniową
- Jedno gospodarstwo agroturystyczne
- Sklep
- Sezonowy bar
- Dom Ludowy
- Dom Myśliwski koła łowieckiego „Ryś” z Rymanowa
- Zootechniczny Zakład Doświadczalny Odrzechowa
- Leśniczówka
- Przez miejscowość przebiega szlak niebieski do Komańczy

- Gospodarka przestrzenna i infrastruktura techniczna:

- sieć energetyczna
- sieć gazowa
- oświetlenie uliczne
- droga powiatowa
- drogi gminne i wewnętrzne
- plan zagospodarowania przestrzennego jest w opracowaniu

- Gospodarka, rolnictwo:

- Zootechniczny Zakład Doświadczalny
- Kilka gospodarstw indywidualnych – do 3 ha

- Sąsiedzi i przyjezdni:

Jednym z walorów wioski jest jej atrakcyjne sąsiedztwo. W pobliżu miejscowości znajdują się:

- Rzeka Wisłok i zbiornik wodny
- Stadniny koni huculskich

- Uzdrowisko Rymanów Zdrój
- Całoroczny wyciąg krzesetkowy w Puławach
- Prywatne domki kempingowe
- Hodowle pstrąga
- Stawy rybne
- Hodowla koni i długowłosych krów w Puławach
- Przełom Wisłoka
- Cmentarze łemkowskie
- Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Hrendówka”

Korzystne i zarazem malownicze położenie, możliwość uprawiania różnego rodzaju sportów (pływanie, wędkarstwo, bieganie, wycieczki piesze i rowerowe, jazda na nartach) powodują całoroczny, bogaty napływ turystów.

-

Struktura demograficzna, rynek pracy:

Pastwiska zamieszkuje 274 osoby. Ludzie mieszkający w Pastwiskach to ludzie utrzymujący się głównie z pracy zarobkowej. Duża część mieszkańców zatrudniona jest w Instytucie Zootechnicznym w Odrzechowej. Dwie osoby prowadzą działalność gospodarczą. W Pastwiskach znajduje się jedno gospodarstwo agroturystyczne. Pozostałe osoby to rolnicy prowadzący gospodarstwo rolne do 3 ha oraz emeryci i renciści. Osoby bezrobotne zarejestrowane w PUP stanowią około 3 % ogólnej liczby mieszkańców w większości to ludzie młodzi.

Zalew na Wisłoku – lewy brzeg przy Instytucie Zootechnicznym w Pastwiskach

Okolice Pastwisk – tzw. „Patelnia”